
Boris Mlakar

Epuracija in povojne žrtve v Zahodni Evropi

“Tudi tako kulturna dežela, kot je Francija, je ob osvoboditvi brez usmiljenja in brez velikih formalnosti obračunala s svojimi izdajalci!” Ta navedba iz slovenskega tiska zadnjih let nas še zmeraj na svojevrsten način opozarja na dejstvo, da je imela krvava druga svetovna vojna tudi svoj manj znani epilog oziroma neke vrste nadaljevanje, ki je tudi zahtevalo svoje žrtve. Ob tem ne nameravamo izrecno razpravljati o točnosti ali korektnosti uvodne navedbe, saj bo to sicer razvidno samo po sebi v nadaljevanju, ko bomo podali tudi kopico konkretnih podatkov in števil.

Govorimo seveda o povojnem obračunu s kolaboracijo, za kar se je posebej v zahodni publicistiki in zgodovinopisju po francoskem vzoru - podobno velja za sam izraz kolaboracija - uveljavil naziv epuracija, čiščenje. Da bi lahko ustrezno ovrednotili ta proces, bi morali najprej podati analizo razvoja, ki je privedel do položaja, v katerem se je za del prebivalstva med vojno okupiranih evropskih dežel vojna v bistvu podaljšala. Za nekatere je povojni obračun postal tudi usoden in tako govorimo tudi o t. i. povojnih žrtvah oziroma o žrtvah zaradi vojne, ki pa jih v splošnih seštevkih po logični presoji seveda uvrščamo med vojne žrtve oziroma žrtve druge svetovne vojne. Naše zanimanje za te kategorije prizadetega prebivalstva izvira tudi iz slovenskih razmer, saj je znano - ni pa še v zadostni meri znanstveno proučeno - da je bil na Slovenskem delež povojnih žrtev znotraj celotnega števila žrtev vojne nesorazmerno velik. Ilustrativen je sicer izjemen primer območja občine Cerknica, ki je pravzaprav povod za naše razpravljanje.

Glede na omejen prostor, ki ga imamo na razpolago, bomo kratke oznake posameznih okupacijskih sistemov ter pogojev in oblik kolaboracije podali ob podrobnih obravnavah razvoja v posameznih državah.

Podobno kot sam pojav kolaboracije je bil tudi povojni obračun z njenimi posledicami in njenimi nosilci kompleksen in mnogostranski pojav. Pri tem predstavljajo zahodnoevropske okupirane države, to so bile Norveška, Danska, Nizozemska, Belgija, Francija in Luksemburg, z vidika naše obravnave razmeroma enotno in zaključeno skupino, za katero so značilne številne podobnosti in skupne poteze v procesu čiščenja kolaboracije. Toda če omenimo, da je obstajal tudi “idealni” primer okupacijskega sistema na britanskih Kanalskih otokih, da je v primeru Francije šlo tudi za kolaboracijo “Francoske države” maršala Pétaina, da je na Danskem domača vlada še leta pod okupacijo skoraj nemoteno delovala, da je bil Luksemburg de facto priključen k nemškemu rajhu in da je v Belgiji tudi med vojno važno vlogo imelo razmerje med Flamci in Valonci, smo seveda omenjene skupne poteze kar znatno relativizirali. Kljub temu je skupna obravnava teh dežel upravičena, pač po poglavitnih skupnih značilnostih, tako v pogledu oblik kolaboracije kot tudi epuracije. Podobna je bila njihova usoda tudi ob

koncu vojne. Gre seveda tudi za razmeroma enoten kulturnozgodovinski prostor, ne nazadnje pa so zgodovinopisne in sociološke raziskave epuracije prav v zahodni Evropi daleč pred obravnavami drugod po Evropi.

Tudi v primerih zahodnoevropskih, prej okupiranih dežel, je ob osvoboditvi šlo za stanje prehoda, tranzicije od avtoritarnih, represivnih režimov k demokratični ureditvi. V procesu vzpostavljanja oziroma obnove demokracije je epuracija imela pomembno politično in simbolno vlogo. Nova oblast je nujno težila k pridobitvi legitimnosti, kar je bilo moč doseči tudi z učinkovitim vzpostavljanjem pravnega in pravičnega reda, k čemur je spadalo tudi kaznovanje na eni strani vojnih zločincev ter na drugi strani tudi "nepatrotičnih državljanov". To so kot eno glavnih nalog povojne moralne in demokratične obnove napovedovale vse evropske begunske vlade v Londonu, to so napovedovala, če že ne med vojno izvajala, tudi odporiška gibanja. Za kazenski pregon kolaborantov so se odločali v vseh zahodnoevropskih državah z utemeljitvijo, da mora biti pravici zadoščeno, da je to moralna dolžnost do žrtev avtoritarnih režimov in da je to nujno za vzpostavitev in okrepitev zaupanja v demokracijo. Neizvajanje procesa očiščevanja bi pomenilo tudi izziv za odporiška gibanja, ki so vsaj ponekje že sicer predstavljala grožnjo starim elitam, tudi z odkritimi revolucionarnimi težnjami. To se je tudi ob obračunu s kolaboranti jasno kazalo v Franciji, Belgiji in Luksemburgu, bistveno manj na Nizozemskem, Danskem in Norveškem. Po drugi strani pa je ravno po zaslugi rezistence razvidna tista sestavina epuracije, ki bi jo lahko označili kot maščevanje oziroma povračilne ukrepe, ko je šlo za iskanje najbližjih krivcev za prestano trpljenje ipd. Ob tem je pod videzom pravičnega maščevanja prihajalo tudi do zlorab in zločinov, kar pa so zahodnoevropske države s pravno tradicijo povečini tudi kaznovale.

Subjekti, ki so izvajali epuracijo - v premaganih državah Osi je šlo predvsem za t. i. denacifikacijo oziroma defašizacijo - so bile sprva zavezniške okupacijske oblasti, čeprav le-te predvsem v Nemčiji, Avstriji in deloma Italiji, dalje nova domača oblast prek svojih civilnih, vojaških in izrednih sodišč ter prek administrativnih ukrepov, zatem pa še odporiško gibanje bodisi z divjo ali pa napol legalno epuracijo, pri čemer je npr. v Franciji nova oblast izhajala tudi iz odporišstva ter so izredna sodišča z mešano sestavo - tudi s predstavniki rezistence - predstavljala nekakšno kombinacijo, združitev obeh vej oblasti. Končno bi lahko omenili še "ljudstvo", s čimer razumemo tiste pojave obračunavanja s kolaboranti, ki so jih izvajale neformalne skupine ljudi ali celo posamezniki, ki niso bili vključeni v institucionalne organe ali formacije odporišstva ali pa so to bili le navidez, pro forma, ko je bilo odporišstvo takorekoč zlorabljeno. Množični lov ter zapiranje dejanskih ali namišljenih kolaborantov v zbirna taborišča ob koncu vojne v Franciji, na Nizozemskem in Norveškem gre v veliki meri pripisati prav tej začetni in "spontani" fazi epuracije. Po utrditvi nove oblasti in umiritvi razmer je epuracija postala stvar rednih sodnih postopkov in administrativno-političnih ukrepov.

Ob tem seveda ni bilo mogoče zaobiti problema pravnih podlag za preganjanje kolaboracionistov ter ob tem še problema načelnega spoštovanja človekovih

pravic. Nekateri analitiki so že kmalu ugotavljali svojevrsten paradoks, da je nova oblast kaznovala nedemokratsko obnašanje v preteklosti prav s kršenjem načela pravne države, kar naj bi zmanjševalo legitimnost te oblasti. Kratko rečeno, šlo je za problem ustrezne zakonodaje oziroma določb veljavnih kazenskih zakonikov, ki niso dajali podlage za precejšen del kazenskega obravnavanja kolaboracionistov po vojni. No, nekatere vlade v londonskem eksilu so, soočene z dejstvom, da predvojna zakonodaja ni "pokrivala" vsega raznovrstnega dogajanja med vojno, bodisi v kazenskopravnem kot tudi v ožjem političnem smislu; sprejele zato vrsto odredb in dopolnitev zakonikov, s katerim so v bistvu uvedle retroaktivno kazensko zakonodajo. S tem je bilo kršeno načelo **nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege**, čeprav so vlade po vojni uporabile več zakonodajnih, administrativnih in sodnih trikov, da bi to dejstvo prikrile. Res pa je, da se je vse to dogajalo v času prelomnih ter še nepoznanih in nedožitih zgodovinskih dogodkov ter s tem tudi v času ustvarjanja novega mednarodnega prava s strani zmagovitih zaveznikov, kar je navsezadnje imelo svoj končni odraz v nürnberških in podobnih procesih. Francija je sicer že tik pred vojno primerno zaostrila svoj kazenski zakonik, medtem ko so druge zahodnoevropske države, kot že rečeno, to storile med vojno ali šele po njej. Večina teh držav je bila že zdavnaj ukinila smrtno kazen, zato so jo zdaj za ekstremne primere zločinstva in kolaboracije ponovno uvajale. V praksi je bilo uveljavljano celo načelo kolektivne krivde oziroma je bilo npr. na Nizozemskem in v Belgiji kaznivo že samo članstvo v raznih kolaboracionističnih organizacijah. Na Nizozemskem so člani takih skupin in njihovi zakonci skoraj avtomatično izgubili nizozemsko državljanstvo. Problem je bil tudi v tem, da so številna medvojna kolaboracionistična gibanja v predvojnem času predstavljala legalna politična združenja, ki so na volitvah dobivala celo do 20 % glasov in je torej šlo za stvar legitimne politične izbire - taka primera sta gibanje VNV med Flamci ter Rex med Valonci. V takih procesih je bila obramba zelo otežkočena, saj je šlo predvsem za ukrepe politične volje oblasti, važno vlogo pa je imelo tudi vprašanje, kdo - v smislu personalne zasedbe - naj sodi kolaborantom. Kot npr. zaključujeta avtorja Luc Huyse in Kris Hoflack, je omenjeni problem julija 1944 zelo jasno izpostavil francoski komisar za pravosodje, namreč, da je v tem pogledu potrebno združiti dvoje zahtev: zahtevo po spoštovanju legalnih oblik in tradicionalnih jamstev republikanske pravice, po drugi strani pa upoštevati zahteve in želje po hitrem sojenju ter dovoliti resistenci, da sodeluje pri sodnem kaznovanju kolaboracije. Šlo je torej tudi za politični pritisk, katerega izraz so bila tudi na široko vpeljana izredna sodišča, na katerih so npr. v Franciji pomembno vlogo imeli laični prisedniki. V Franciji npr. tudi ni bilo nevažno vprašanje legalnosti vichyjske "Francoske države", saj je bilo od tega odvisno, kako soditi za dejanja ljudem, ki jim je bil omenjeni režim legalen ali celo legitim. Omenjena avtorja tako poudarjata, da je v teh državah pri postopkih s kolaboracionisti prevladala "force majeure" in svojevrstna časovno-politična stiska, kar je, kot deloma že omenjeno, privedlo do pravno dvomljivih, a politično začasno opravičljivih proceduralnih bližnjic. Ker je pravna

država tudi v zavesti večine pripadnikov odporiških gibanj bila eden od ciljev njihovega boja proti totalitarnemu medvojnemu režimu, so se vsi kmalu skušali izogibati retroaktivni kazenski zakonodaji, izvzemši pač že omenjene primere. V ta namen je bila priporočena in tudi na široko uveljavljana interpretacija predvojnih zakonov "po potrebi".

Norveška

Norveška je bila med prvimi žrtvami nacistične agresije na zahodno Evropo spomladi 1940, čeprav so boji ob pomoči zaveznikov na severu dežele sicer trajali še dva meseca. Država, ki je štela okrog 3.300.000 prebivalcev, je utrpela med vojno le 4000 smrtnih žrtev, od tega polovico civilistov. Norveška ima sicer žalosten sloves, da je dala svetu vzorčni primer za poimenovanje kvizlingov. Vidkun Quisling je bil vodja norveškega nacističnega gibanja Nasjonal Samling, ki pa so mu nemške oblasti šele 1942 dovolile, da je vzpostavil svoj marionetni režim ter skušal s svojim gibanjem nacificirati norveško družbo. To mu seveda ni uspelo, kljub temu pa se je okrog 15.000 Norvežanov bolj ali manj prostovoljno javilo v razne nemške oborožene enote, med njimi 4000 v t. i. Waffen SS; zanimiv je tudi podatek o 400 bolniških sestrah kot prostovoljkah.

Takoj po kapitulaciji nemških enot maja 1945 so pričele enote Domovinske fronte z aretacijami in interniranjem vseh, ki so bili osumljeni kolaboracije, narodne izdaje in vojnih zločinov, predvsem pa članstva Nasjonal Samlinga, saj je bila v celoti zasežena njegova kartoteka. Skupno se je tako znašlo v preiskavi skoraj 93.000 Norvežanov ali nekaj manj kot 3 % vsega prebivalstva. Med njimi je bilo mnogo žensk, ki so imele intimne odnose z nemškimi vojaki, ker pa ni bilo zakonske osnove za njihov pregon, so bile kmalu izpuščene. Tiste pa, ki so imele z Nemci otroke (9000 otrok!), so prišle v posebna taborišča ter bile kasneje skupaj z vojaki poslane v Nemčijo.

Na Norveškem je ob koncu vojne imelo pomebno vlogo vprašanje statusa države med vojno, namreč, ali je razglas o premirju 10. junija 1940 dejansko končal vojno stanje med Nemčijo in Norveško ter je šlo nato za "normalno" okupacijsko stanje ali pa je vojna trajala dalje. Načelno in praktično so se odločali za drugo razlago, kar je imelo za posledico veliko strožjo obravnavo vseh oblik kolaboracije oziroma stikov z okupacijsko oblastjo.

Vsi ostali zaporniki in interniranci, ki niso bili kmalu izpuščeni, naj bi načeloma prišli pred sodišče, pri čemer pa je bila zaradi velikega števila osumljencev manj obremenjenim ponujena možnost prostovoljnega prevzema kazni, s čimer bi se izognili sodnim procesom. Povečini je šlo za odvzem državljanskih pravic ter denarne kazni. Več kot 25.000 preiskovancev je tako sprejelo kazen brez procesa, poleg tega dodatnih 3500 oseb na tak način še zaporno kazen. 44.000 oseb je bilo oproščenih zaradi nezadostnih dokazov ter podobnih razlogov, tako da je bilo dejansko v tem t. i. "Rettsoppgjøeret" obsojenih pred sodišči na koncu le dobrih 20.000 oseb. Od teh je bilo 30 ljudi obsojenih na smrt, od katerih jih je

bilo usmrčenih 25. 24. oktobra 1945 je bila tako izvršena tudi smrtna obsodba nad Quislingom, poleg tega pa je smrt doletela še dva voditelja Nasjonal Samlinga. Ostali usmrčeni so bili denuncianti ter zaporniški "biriči". Na smrt je bilo obsojenih tudi 15 Nemcev. Na Norveškem ni bilo pojavov divjih oziroma izvensodnih usmrtitev, kar je bilo sicer značilno za južnejše evropske dežele. Izrečenih je bilo tudi 72 kazni na dosmrtno ječo, največ obsojencev - 4834 - pa je dobilo kazni v višini 1 do 3 let ječe. Stroge kazni po nekaj let zavora so dobili tudi prostovoljci v SS. Okrog 30.000 Norvežanom so bile (mnogim seveda poleg drugih kazni) odvzete civilne pravice, nekaj tisoč jih je bilo odpuščenih iz službe, številni so bili obsojeni tudi na konfiskacije ali na denarne kazni. Med slednjimi se je znašel tudi eden najslavnejših Norvežanov, pisatelj Knut Hamsun, ki je bil zaradi moralne podpore nacizmu ob epizodi v zavodu za duševno bolne obsojen na denarno kazen, predvsem pa je bil nato bojkotiran pri svojih rojakih.

Seveda so bile moralne in socialne posledice tako široko zastavljene epuracije daljnosežne. Ob problemu resocializacije obsojenih in prizadetih pa so se Norvežani izkazali za velikodušne. 1946 sicer večina Norvežanov, posebej levičarske usmeritve, ni bila zadovoljna z izvedeno epuracijo, toda hkrati je večina že odobraval, da se nekdanji kolaboranti lahko vključijo v delo in v podobne socialne položaje. Želja po diskriminaciji je bilo vse manj, čemur je sledila tudi državna oblast, ki je npr. z amnestijo 9. julija 1948 izpustila iz zaporov vse, ki so do tedaj prestali polovico kazni, oktobra 1957 pa je bil izpuščen še zadnji obsojenec na dosmrtno ječo. Po oceni Steina Larsena kljub temu še danes približno 10 % Norvežanov kolaborantom in članom Nasjonal Samlinga ni pripravljeno odpustiti njihovega medvojnega ravnanja.

Danska

Država, ki je štela ob začetku vojne 3.850.000 prebivalcev, je med vojno utrpela približno 4000 žrtev, v glavnem vojakov in mornarjev po raznih svetovnih bojiščih, v okupirani matični Danski pa je izgubilo življenje nekaj sto ljudi, povečini v zvezi z akcijami odporiškega gibanja. Danci so s pogumno akcijo rešili na Švedsko večino od 8000 danskih Judov. Ob nemškem ultimatu aprila 1940 se država ni branila in je bila zasedena brez bojev, tako da je danska država z vlado in upravo vred vsaj navidezno nemoteno delovala do avgusta 1943, ko so okupacijske oblasti zaradi številnih stavk in sabotaj s strani odporiškega gibanja izgubile potrpljenje ter ukinile to stanje avtonomije. Leto dni kasneje so internirale tudi pripadnike danske policije. Že pred vojno je delovala močna danska nacistična stranka Fritsa Clausena, tako da je bil tudi med mladimi Danci kar znaten priliv v razne prostovoljske nemške enote, npr. v SS divizijo Wiking, divizijo Nordland ter t. i. Frikorps Denmark. Skupaj se je na vzhodni fronti bojevalo okoli 8000 Dancev, vendar je bilo 2000 od teh Nemcev in kar polovica od vseh jih je tam tudi izginila.

Po nemški vdaji je bilo aretiranih več kot 22.000 oseb pod obtožbo kolaborantstva in drugih prestopkov. 1. junija 1945 je bil spremenjen kazenski zakonik,

ponovno je bila uvedena smrtna kazen, za sodelovanje s sovražnikom pa je bila pavšalno predvidena kazen štirih let ječe. Še hujše kazni so bile zagrožene za sodelovanje pri policiji, a samo za čas po septembru 1944, torej po omenjeni internaciji redne danske policije. Pred sodišči, tudi posebnimi, je bilo obsojenih 14.500 obtoženih, od tega 112 na smrt in nad 46 od slednjih je bila smrtna kazen tudi izvršena. Divjih izvensodnih usmrtitev tudi na Danskem ni bilo, toda po nekaterih podatkih je odporniško gibanje že med vojno usmrtilo 375 Dancev. 62 oseb je bilo obsojenih na dosmrtno ječo, medtem ko je preživlele prostovoljce doletelo povprečno po dve do pet let ječe, vendar so bili tako ti kot tudi drugi po polovici prestane kazni povečini izpuščeni. 3650 oseb je bilo obsojenih na več kot štiri leta ječe. Omenjeni Frits Clausen je umrl v zaporu še pred obsodbo. Samo članstvo v njegovi stranki sicer ni bilo kaznivo, ker je bila pač legalno dovoljena že pred vojno. Skoraj 10.000 Dancev je začasno izgubilo državljsanske pravice, 3000 pa jih je bilo obsojenih na stalno izgubo teh pravic. Nelojalni nemški "folksdojčerji" iz Danske niso bili izgnani, kot je bil sicer primer drugod po vzhodni in srednji Evropi. Že junija 1946 je bil spremenjen ustrezn zakon, kar je omogočilo omilitev izrečenih kazni.

Nizozemska

Nizozemska je štela okrog 9 milijonov prebivalcev, vojni čas pa je od nje zahteval 248.000 smrtnih žrtev (2,8 % prebivalstva), od tega je bilo le 6000 vojakov, skoraj polovico civilnih žrtev pa so predstavljali odvedeni in usmrčeni nizozemski Judje. Država se je ob nemškem napadu maja 1940 ogorčeno branila, a odpor je bil kmalu zlomljen, vlada in kraljica pa sta se umaknila v London. Prebivalstvo je nato povečini odklonilno do okupacijske oblasti, ki sicer ni vzpostavila kvizlinške uprave, čeprav je imel Anton Mussert, vodja domače nacistične stranke - Nationaal Socialistische Beweging - tudi take ambicije. Odporniško gibanje je bilo večplastno, "razgibano" in ga seveda ni mogoče primerjati npr. s tistim na Balkanu. Pri tem je nekakšno vmesno in včasih dvoumno vlogo imela t. i. Nizozemska zveza. Precejšnje število mladih Nizozemcev se je prostovoljno vključilo v razne nemške oborožene formacije, predvsem seveda člani Mussertove stranke. Vseh Nizozemcev v nemški vojaški službi je bilo okoli 65.000, od tega 25.000 v Waffen SS, omeniti pa gre tudi t. i. Landstorm Nederland, ki bi ga bilo možno primerjati z našim domobranstvom, čeprav so bili motivi za njegov nastanek nekoliko drugačni. V nemški službi je padlo kar okoli 10.000 nizozemskih prostovoljcev.

Aretacije in internacije resničnih ali osumljenih kolaboracionistov so se pričele že ob prvi delni osvoboditvi dežele konec 1944, še bolj množično pa so se seveda izvajale po nemški kapitulaciji. Točnih podatkov ni, toda po oceni Petra Romijna je bilo v začetku zaprtih do 150.000 ljudi. Uradni podatki so šele za stanje sredi oktobra 1945, ko je bilo "v varstvu" vojaških ali civilnih organizacij 96.000 oseb, od tega skoraj 24.000 žensk. Vsak 70. Nizozemec je bil tako po koncu

vojne žrtev neke vrste divje epuracije. Izvensodnih usmrtitev - linčev naj bi pri tem uradno ne bilo, toda pojavljajo se podatki o desetih takih primerih. V kar 106 zbirnih taboriščih je bilo značilno sprva zelo grobo ravnanje z zaprtimi. V celoti je v procesu epuracije bilo v obdelavi kar 452.000 Nizozemcev ali 5 % vsega prebivalstva. Iz tega števila je bilo izpeljanih čez 200.000 formalnih postopkov. Te primere je nato prevzelo 35 posebnih sodišč ter še 19 ljudskih tribunalov, ki so delovala do 1948, med obema tipoma sodišč pa praktično ni bilo nobene razlike. Tudi na Nizozemskem je bila praksa, da je tožilec predlagal kazen in če se obtoženec z njo ni strinjal, je sledil proces. Kar 80 % ljudi, ki jim je bilo to predlagano, je "ponudbo" sprejelo. V celoti pa je bilo od posebnih sodišč na procesih obsojenih 14.500 oseb, od ljudskih sodišč pa približno 50.000 oseb. Izrečenih je bilo 154 smrtnih obsodb, od teh jih je bilo izvršenih 42, tudi Mussert je bil tako ustreljen 7. maja 1946. 14.300 obsojencev je doletela zaporna kazen, od tega 149 dosmrtna ječa, 585 več kot 15 let itd. Prostovoljci v nemških enotah so dobili povprečno štiri do osem let ječe. Kasneje so nekaterim od teh v zameno za ukinitve kazni omogočili služenje v kolonialnih enotah. Okoli 60.000 osebam je bilo odvzeto državljanstvo, med njimi 20.000 ženskam. To je bilo pogosto povezano tudi z odvzemom premoženja.

Zamenjanih je bila več kot polovica županov nizozemskih mest in odpuščenih je bilo 13 % policistov. Zaradi gospodarske kolaboracije se je zagovarjalo 4300 oseb. Na univerzah so epuracijski odbori presojali 2500 primerov študentov ter 120 primerov profesorjev. Obravnavanih je bilo tudi več kot 1000 novinarjev in pred sodišči časti in stanovskimi komisijami se je zagovarjalo 600 umetnikov, 200 zdravnikov, 413 sodnikov in 63 tožilcev.

Javno mnenje je bilo po vojni izredno ostro nastrojeno zoper kolaborante, pri čemer je prihajalo zlasti v t.i. divji fazi obračuna do pretiravanj in kršenja zakonov. Dvojnost v smislu dileme, ali so bili kolaboranti prehudo ali premilo kaznovani, je še kasneje prisotna v nizozemskem političnem življenju. Kar se tiče pravnega vidika, je bila tistim, ki jim je bilo odvzeto državljanstvo, leta 1951 priznana renaturalizacija in sledile so še druge amnestije. Odnos do obsojenih je bil nekako do 1950 konstantno oster, nato je sledilo popuščanje. Januarja 1949 je bilo v ječah še približno 5000 zapornikov zaradi medvojnih dejanj, novembra 1953 le še 616 in 1979 še dva obsojenca.

Belgija

Dežela s približno 8 milijoni prebivalcev je med vojno utrpela 111.000 smrtnih žrtev, od tega 10.000 vojakov. Po nemški zasedbi sta kralj in predsednik vlade ostala v domovini, toda sčasoma se je formirala tudi begunska vlada v Londonu. Kvizlinška vlada nato ni bila ustanovljena, čeprav so Nemci z interesom ekonomskega izkoriščanja puščali veliko stopnjo avtonomije domačemu gospodarstvom in upravnemu establishmentu. V Belgiji, ki je edina poznala izkušnjo kolaboracije z okupatorjem že med prvo svetovno vojno, je veliko vlogo imelo razmerje med flamsko in valonsko skupnostjo. Nemci so kazali večje razumevanje za

flamsko prizadevanje po dosegih popolne narodne emancipacije in s tem gre razložiti tudi nekoliko večje nagnjenje h kolaboraciji med samimi Flamci. Tu se je posebej izkazalo pronacistično gibanje VNV (Vlaams Nationaal Verbond) pod vodstvom Stafa De Clerqa, še bolj pa ekstremna skupina De Vlag, razlika med njima je bila le v zavzemanju za flamsko avtonomijo v razmerju do nemštva. Na valonski strani je delovalo profašistično gibanje Rex pod vodstvom Leona Degrella, ki je Valonce proglasil kar za Germane francoskega jezika. Vsa ta prizadevanja so sicer naletela na odpor, toda posledica je bila tudi v znatnih razsežnostih politične in vojaške kolaboracije med Belgijci. Za Nemce je v različnih uniformah, tudi SS-ovskih, delalo okoli 145.000 Flamcev ter 59.000 Valoncev. Pri slednjih je bil zaznaven večji odpor do služenja pri SS, a Degrelle je formiral Valonsko legijo, ki je v začetku novembra 1941 prešla čez Dnjeper z vzkliki "Vive le Roi!", bila kasneje zdesetkana in je od 2200 vojakov ostalo živih le okoli 350.

Po razmeroma zgodnji osvoboditvi Belgije se je pričelo zapiranje kolaboracionistov oziroma zbiranje le-teh v taboriščih. V razdobju od septembra 1944 pa do konca 1949 je bilo zaradi suma kolaboracije vzpostavljenih kar 405.000 osebnih dosjejev, toda od teh jih je le 57.000 doživelo sodno obravnavo. Vzpostavljena so bila izredna sodišča - "conseils de guerre", kolaborantom v uniformah pa so sodila predvsem vojaška sodišča. Slednjim so bile po obnovljenem kazenskem zakoniku zagrožene izredno visoke in stroge kazni, toda s časom - povečini še pred začetkom sojenja - je bilo to omiljeno. Izredna sodišča so izrekla nekaj manj kot 57.000 različnih kazni, teža obsodbe kolaborantov pa je slonela na vojaških tribunalih. Le-ti so obsodili 53.000 Belgijcev vseh treh narodnosti, od tega 2940 na smrt, 2340 na dosmrtno ječo, 3366 na 15 do 20 let ječe itd. Najhujše kazni so doletele denunciante, prostovoljce v SS, politične voditelje, propagandiste in častnikarje. Z vidika teh kazni je bila belgijska justica v zahodni Evropi najmanj usmiljena do kolaborantov. Toda od izrečenih smrtnih kazni je bilo izvršenih le 242. Takoj po vojni je bilo nad takimi ali drugačnimi kolaboranti izvršenih tudi 35 izvensodnih likvidacij, že med vojno pa je odporniško gibanje izvedlo nekaj deset takšnih ukrepov. Vojaški sodniki so imeli pravico izvajati tudi t. i. "épuration civique", kar je pomenilo, da so sestavljali sezname "nedržavljanov" (inciviques), ki so bili objavljeni v uradnem listu, s čimer so prizadeti izgubili cel kup državljanskih pravic, čeprav formalno ne tudi državljanstva. Na ta način je bilo prizadetih okoli 40.000 državljanov, po vseh pritožbah in omilitvah pa je bilo takih v začetku petdesetih let še vedno 21.000. "Renacionalizacija" je potekala počasi, tako da so se nekateri prizadeti še 1956 pritožili na Evropski svet. V začetku 1947 je bilo v zaporu še 26.000 kolaboracionistov, leta 1949 še 6115, 1955 še 345 ter končno še štirje leta 1964.

Kar se tiče nacionalne porazdelitve kazni je bilo stanje izvršenih smrtnih obsodb tako: usmrčenih je bilo 122 Valoncev, 105 Flamcev ter 15 Bruseljčanov, kar pomeni, da so jo Flamci poceni odnesli. Nekoliko bolj prizadeti so bili Flamci pri nižjih, zapornih kaznih, tako da seštevek kaže naslednjo končno sliko: zaradi deliktov kolaboracije je bilo obsojenih 0,73 % Flamcev, 0,56 % Valoncev ter

0,52 % prebivalcev Bruslja. Obsojenih je bilo tudi okoli 800 pripadnikov nemške manjšine, ki so služili v Wehrmachtu.

Leon Degrelle se je smrtni kazni izmaknil z begom v tujino ter je pred kratkim umrl v Španiji. Ni pa to pot ušel strelskemu vodu August Borms, ki je bil - zanimivo - obsojen na smrt zaradi kolaboracije že po prvi svetovni vojni. Na kraju gre dodati, da je ves čas po vojni v sklopu nacionalnih sporov med Flamci in Valonci določeno vlogo imelo tudi vprašanje kolaboracije in povojne epuracije, pri čemer flamski nacionalisti svojo narodnost prikazujejo kot edino žrtev in zahtevajo splošno amnestijo za medvojna dejanja. V ta sklop spada seveda tudi nemir, ki je nedavno nastal v Belgiji ob sodni obnovitvi primera ob koncu vojne usmrčene Irme Laplasse.

Luksemburg

Mala država z okrog 270.000 prebivalci je bila že leta 1940 de facto priključena nemškemu rajhu. Nemci so pričeli z nasilnim ponemčevanjem, čemur je sledila tudi organizacija "Volksdeutsche Bewegung", v katero se je predvsem iz nujnosti vključilo skoraj 30 % prebivalstva, po oceni od teh le 10 % prostovoljno. Kolaboracionistični krogi so propagirali vstop v SS in Wehrmacht in do 1942 se je našlo okrog 1200 takih prostovoljcev. Avgusta tega leta pa so okupacijske oblasti protipravno uvedle splošno vojaško obveznost ter prisilno mobilizirale več kot 11.000 Luksemburžanov, od katerih jih je padlo v vojni kar 2750. Vlada v izgnanstvu je 1943 spet uvedla smrtno kazen in denunciantom zagrozila s kaznimi od 10 do 15 let ječe.

Ob osvoboditvi je nekaj tisoč Luksemburžanov pobegnilo v Nemčijo, toda bili so vrnjeni. Julija 1945 je bilo v zaporu 5100 luksemburških kolaboracionistov. Bilanca po sodnih procesih, ki so sledili, je bila naslednja: 12 oseb je bilo obsojenih na smrt, pri osmih je bila sodba tudi izvršena. 863 oseb je bilo obsojenih na prisilno delo, 1366 pa na različne zaporne kazni. 1186 Luksemburžanov je izgubilo državljanske pravice oziroma državljanstvo. Tisti obsojenci, ki so se lahko gibali na prostosti, so nekaj časa morali na rokavu nositi celo bel trak! Zadnji obsojenec, nekdanji domači agent gestapa, je zapustil ječo marca 1965. Med člani odporiškega gibanja je tlelo nezadovoljstvo zaradi po njihovem mnenju premilo izvedene epuracije, čeprav je bila v primerjavi s sosednjimi državami kar ostra. V tem kontekstu je prišlo v Luksemburgu tudi do sedem izvensodnih usmrtitev kolaborantov, k čemur pa gre verjetno prišteti kar nekaj deset smrti v taboriščih zaradi lakote, brutalnih postopkov stražarjev ter samomorov. Za uslužbence in druge civilne osebe so bili vzpostavljeni posebni tribunali, medtem ko se je gospodarska kolaboracija več ali manj izognila sodni presoji.

Velika Britanija

Kot že omenjeno, so nemške sile zasedle tudi del britanskega ozemlja, in sicer t. i. Kanalske otoke. Na Jerseyju, Guernseyju, Alderneyju in Sarku je tedaj živel

97.500 prebivalcev. Okupacijske oblasti so ohranile nedotaknjeno domačo upravo ter so tolerirale tudi izražanje britanskega patriotizma. Odporniškega gibanja ni bilo, odnosi so se ohladili le 1942, ko so Nemci deportirali okrog 2000 Angležev, ki niso bili rojeni na otokih. Po vojni ni bilo prav nobenih ukrepov, ki bi spominjali na proces epuracije, nasprotno, glavni medvojni predstavniki britanske uprave so bili odlikovani, nekateri celo povzdignjeni v plemiški stan.

V drugačnem položaju so bili seveda Britanci, ki so se znašli med vojno na celinah kot vojni ujetniki ali tudi prostovoljno. V Berlinu je npr. s precejšnjim odmevom deloval radio "New British Broadcasting Station", kjer je bil glavni govornik William Joyce. Nacisti pa so se oprijeli tudi načrta o vzpostavitvi britanske protiboljševiške legije, za kar je dal idejo John Amery, bonvivian in sin britanskega ministra za Indijo. Ob začetku vojne se je nahajal v Franciji, nato ga je Abwehr odvedel v Nemčijo. "Britanska legija sv. Jurija", kasneje "British Free Corps", v katerega naj bi se vključili predvsem člani britanske fašistične stranke Oswalda Mosleya in ki so ga januarja 1944 formalno vključili v SS, naj bi štel okoli 1500 mož. Toda propagandna kampanja za pristop, v katero se je aktivno vključil tudi sam Amery, je doživela polom, saj se je v enoto vsega skupaj prijavilo le 50 mož, pripadnikov držav britanske skupnosti narodov. Od teh sta se le dva bojevala proti Rdeči armadi v Berlinu. Še bolj klavrno se je končala propaganda za pridobitev ameriških vojnih ujetnikov. Po vojni so vsi člani BFC-ja prišli pred britansko vojno sodišče in bili povečini obsojeni na različne zaporne kazni, le Južnoafričani so se izvlekli z denarnimi kaznimi. Trije so bili obsojeni na smrt in usmrčeni: že omenjena John Amery in William Joyce ter vojak Theodor Schuerch zaradi ovadustva v ujetniških taboriščih. Slednje obsodbe naj bi bile sicer dvomljive, ker vsi trije formalno niso bili britanski državljani.

Francija

To je bila največja država, ki je bila med vojno v celoti okupirana. Štela je okrog 42 milijonov prebivalcev, med njenimi 358.000 vojnimi žrtvami je bilo 108.000 civilov, med njimi kar precej francoskih Judov. Do novembra 1942 vichyski del države pod maršalom Philippom Pétainom še ni bil okupiran, vendar je prav Pétain uvedel prakso in pojem "kolaboracije", ko je 30. oktobra 1940 po sestanku s Hitlerjem v Montoiru v radijskem govoru izrekel besede: "Danes stopam na pot kolaboracije!" Le-ta se je sicer razmahnila prav na vseh področjih življenja, najbolj vidno in pomenljivo pa je bilo pronemško delovanje številnih političnih strank in gibanj ter seveda tudi oboroženih formacij; v celoti so vse te skupine štejele okoli 220.000 pripadnikov. Za boj proti boljševizmu so se javljali številni prostovoljci, omenimo npr. samo Francosko legijo prostovoljcev in 33. Waffen SS divizijo "Charlemagne", ki se je bojevala proti Rdeči armadi na Pomorjanskem, njeni pripadniki pa so bili tudi eni od zadnjih branilcev na Friedrichstrasse v Berlinu. Njihov subjektivni motiv pa ni bil morebiti boj za Hitlerja, temveč "boj za Evropo". Na francoskem "notranjem bojišču" je delovala

že omenjena Francoska milica, ki jo je osnoval Joseph Darnand. Ogorčene in krute boje med milico ter partizani v Franciji sta kot primer sicer specifične državljanske vojne označila tudi znana zgodovinarja J. P. Rioux ter Henry Rousso. Za Francijo je bila značilna tudi zelo razširjena ideološka in kulturna kolaboracija - prav v Franciji je v vojnem času tedaj izšlo največ knjig na svetu, bilo je posnetih največ filmov ipd. Presenečeni bi bili, če bi v tem kontekstu začeli naštevati pomembna imena iz sveta literature, gledališča, filma, znanosti, publicistike... Tak razvoj je bil po eni strani posledica velikega oportunitizma, po drugi strani pa dejstva, da je bila francoska politična in ideološka scena že pred vojno zelo polarizirana, k temu pa je pripomogel še dvoumen položaj Francije ob obstoju Pétainove "Francoske države", zakoreninjen odpor proti Anglosasom ipd. Toda vse to je v aktivnem smislu kljub vsemu zajemalo le manjšino Francozov, kar dokazuje navsezadnje tudi delovanje močnega odporniškega gibanja, ki se je, grobo gledano, delilo na dvoje glavnih skupin - na degaullistično (FFI) ter komunistično (FTP). Gibanji sta aktivno sodelovali tudi pri operacijah za osvoboditev dežele.

Toda takrat se je vzdušje v Franciji povsem spremenilo, kar kaže tudi izjava Francoza, ki se je malo kasneje vračal v domovino: "Zapustil sem Francijo iz 1 % kolaborantov, 1 % odpornikov in 98 % petainistov, atentistov in oportunistov. Sedaj sem na moje veliko presenečenje naletel na 99 % gaullistov!" Prav ob osvobojanju dežele ter po njej pa se je izvajal tudi obračun s kolaboracionisti. Takrat je izginilo tudi vsako razlikovanje med medvojnimi sodelovanjem z zmagovito Nemčijo ter sodelovanjem z režimom maršala Pétaina. Za Francijo sta bila v mesecih med invazijo in dokončno osvoboditvijo marsikje značilna brezvladje in kaos, v katerem se je dogajalo marsikaj. Kar se tiče obračuna s kolaboranti, se je le-ta pričel z množičnimi aretacijami, ki so jih spočetka izvajale zgolj enote odporniškega gibanja. V tem okviru so se formirala tudi izredna sodišča, ki so po hitrem postopku sodila pripadnikom milice, domačim gestapovcem, ovaduhom, črnoborzijancem in ženskam, povezanim z okupacijskim vojaštvom. Razne vrste začasnih sodišč pa so ustanovljale tudi nove lokalne oblasti in tudi pri teh je bila legalnost močno vprašljiva, druga stvar pa je seveda bilo vprašanje legitimnosti. Izvedenih je bilo tudi precej izvensodnih usmrtitev v ožjem smislu besede, kar pomeni, da ni bilo niti hitrih sojenj pred omenjenimi sodišči, temveč so bili zajeti kar takoj postavljeni pred zid.

Šele oktobra 1944 je vlada začela za sodno obravnavo obtoženih kolaboracije organizirati nova, posebna sodišča ter dopolnjevati zakonodajo. Zakonom z retroaktivnim učinkovanjem se tudi v Franciji niso mogli izogniti, vendar je praktično z uvedbo novega delikta "indignité nationale" (nacionalna ne vrednost) bil rezultat tak, da je bila omogočena zelo široka uporaba represije, vendar s kaznimi, kot sta odvzem pravic in zaplomba premoženja. Brez uvedbe tega delikta bi sicer obtoženi pred drugimi sodišči in za druge delikte bili obsojani na zaporne ali celo smrtne kazni. Obtoženim zaradi "indignité nationale" so sodili "chambres civiles" (civilni senati), ostalim, obtoženim hujših stvari, pa "cours de justice"

(sodišča pravice). Kljub temu velja dodati, da je Francija globalno ohranila kontinuiteto pravnega reda in da ob osvoboditvi ni nastala nova država. Ob vprašanju, ali naj proglasi obnovitev Republike, je De Gaulle po osvoboditvi Pariza odgovoril nikalno, "saj ni Republika nikdar prenehala!"

V številkah se kaže francoski obračun s kolaboracijo kot zelo zanimiv in po nekaterih "postavkah" izstopa iz zahodnoevropskih značilnosti. Predvsem gre za večje število izvensodnih usmrtitev. V preteklosti so se glede tega pojavljale zelo visoke številke, toda po raziskavah, ki jih je v imenu francoskega Komiteja za zgodovino druge svetovne vojne vodil znani zgodovinar Marcel Baudot, je slika sledeča. V 76 od 90 departmajev, za katere je bila raziskava že dokončana, je bilo ugotovljeno, da je bilo med vojno in po njej izvršenih 7306 divjih ali izvensodnih usmrtitev. Od tega med okupacijo 2004, med operacijami za končno osvoboditev 4025 ter po končani vojni še 1259 (za celotno Francijo se slednje tozadevno število ceni na 1450). Ob še nekaterih primerih, ki časovno niso opredeljivi, to znaša skupaj 7306. Natančni podatki za preostale departmaje, čeprav gre tudi za nekatere zelo obljudene, ne morejo spremeniti velikostnega reda teh podatkov. Za Pariz z okolico je znano število 208 izvensodnih usmrtitev, od tega 57 po osvoboditvi. Tako Henri Amouroux ceni celotno število žrtev "divje epuracije" na približno 10.000, kar se tudi zelo približuje uradnim podatkom francoske vlade iz let 1948 in 1952 (10.822 oziroma 10.842). Ob teh številkah predstavljajo določen problem usmrčeni med operacijami za osvoboditev, se pravi, ali jih uvrstiti med vojne ali povojne žrtve. Francoski raziskovalci glede tega ne čutijo potrebe po opredeljevanju. Siva cona je še v načinih usmrtitve, saj pač pri delovanju naglih partizanskih sodišč obstaja možnost uvrstitve v sodni ali pa v izvensodni način usmrtitve.

V celoti je bilo v Franciji v zvezi z epuracijo vzpostavljenih 311.000 dosjejev, od katerih jih je 163.000 imelo sodno nadaljevanje. Od teh je bilo sojenih 133.000 oseb, od tega 49.000 obsojenih na "dégradation nationale", 39.200 na prisilno delo in zaporne kazni, več kot 37.000 pa jih je bilo oproščenih. Na smrt je bilo obsojenih 7037 oseb, od tega precej v odsotnosti. Smrtna kazen je bila izvršena nad 791 obsojenci, povečini nad ovaduhi, gestapovci, a tudi nad štirimi novinarji, pisateljem Robertom Brasillachom itd. De Gaulle je pomilostil večji del obsojencev na smrt, med njimi vse mladoletne in ženske. Za izpostavljene kolaboracioniste, politične voditelje in ideologe je bilo ustanovljeno posebno visoko sodišče, "Haute Cour de Justice", ki je izreklo 108 obsodb, od tega v 18 primerih smrtno kazen. Le-ta je bila izvršena v treh primerih, toda ne nad starim maršalom Pétainom, ki ga je general De Gaulle pomilostil. Vojaškim osebam, posebej pripadnikom okupacijskih sil, so sodila vojaška sodišča.

Čeprav smo omenili, da je De Gaulle pomilostil na smrt obsojene ženske, gre dodati, da je epuracija vseeno zahtevala nekaj ženskih smrtnih žrtev, posebej v prvi fazi. Zanimivo je, da raziskovalci ugotavljajo, da je npr. striženje in zasramovanje žensk, ki so imele zveze z Nemci, imelo kompenzacijski učinek, saj je bilo ob številčnejših takih primerih na drugi strani manj hujših kazni, npr. linčanja.

V zvezi s kaznovanjem t. i. sentimentalne (ali tudi horizontalne) kolaboracije žensk z okupacijskimi vojaki gre navesti, da jih je bilo v začetku interniranih nekaj sto, povečini so bile kaznovane z "dégradation nationale". Redko so jim očitati izdajo, pač pa "dvigovanje morale okupatorjem". Ob tem je znan odgovor neke igralke na take obtožbe: "Moje srce pripada Franciji, toda moja r... samo meni!"

Kar se tiče epuracije v nižji upravi, kulturi itd., je treba ugotoviti, da se je izvajala manj radikalno, kar posebej velja za gospodarstvo, podobno tudi drugod, saj so se oblasti bale motenj v proizvodnji. Lastnik avtomobilske tovarne Louis Renault je umrl v zaporu še pred procesom, njegova lastnina je bila podržavljena. Opuščenih ali drugače kaznovanih je bilo okoli 12.000 državnih uradnikov, 5600 častnikov. Cerkvi je bilo prepuščeno, da je sama opravila neke vrste očiščenja, tako je bilo tiho odstavljenih sedem škofov, kardinal Alfred Baudrillart, ki je blagoslavljal prostovoljce za vzhodno fronto, je umrl pred osvoboditvijo. Kljub temu, da je bila epuracija v številčnem pogledu v Franciji bolj mila kot drugod po zahodni Evropi, lahko tudi zanjo ugotovimo, da je le malokdo od obsojenih v celoti odslužil svojo kazen. Nekdanjim kolaboracionistom v uniformah je bilo v zameno za zapor ponujeno služenje v kolonialnih enotah, npr. v Indokini; tako je maja 1948 v Afriko odšel pehotni bataljon, sestavljen izključno iz nekdanjih "collabos". Večina obsojenih je bila zaradi zaporednih amnestij v letih 1947 - 1953 kmalu izpuščena iz zapora, tako da jih je bilo leta 1954 tam še 975 in leta 1960 le še devet.

Druga stvar so bili t. i. zločini proti človeštvu oziroma v konkretnem primeru sodelovanje dela francoskih kolaboracionistov pri "dokončni rešitvi židovskega vprašanja", pri deportacijah in uničenju francoskih Judov. Ti zločini, ki po povojnem mednarodnem pravu ne zastarajo, se v procesu epuracije skoraj niso omenjali. Sodstvo je to začelo upoštevati šele po letu 1964, ko se pričnejo tudi prvi procesi proti krivcem za deportacije Judov in s presledki se izvajajo vse do današnjih dni.

V Franciji se v strokovnih krogih problem povojnega očiščevanja nikoli ni obravnaval kot neka tabu tema, res pa je, da je posebej problem izvensodnih usmrtilcev imel svojo vlogo v kasnejših političnih sporih med komunisti in protikomunisti, ko se je govorilo o krvavi kopeli in zakonu linča. Danes, ko so znane natančne številke in okoliščine, to nima več političnega naboja, posebej še zato, ker je bilo precejšnje število partizanskih prestopnikov kaznovanih, nekateri, npr. krivec več umorov kapetan Le Coz, so bili celo obsojeni na smrt. "Le passé qui ne passe pas" - preteklost, ki ne mine - pa predstavlja za Francijo problem Vichya. Obstoj le-tega se je v prizadevanju po okrepitvi mita rezistence po tistem dogovoru zamolčeval. Zato so bile toliko bolj boleče resnice, ki se v zadnjih desetletjih občasno ob posameznih procesih razkrivajo ob odnosu Pétainove uprave do sodržavljanov judovskega porekla. "Vichyjski sindrom", kot ga je poimenoval Henry Rousso, bo Francijo spremljal še kar nekaj časa.

Ob teh navedbah velja morda za zahodno Evropo navesti nekaj primerjav. Po najširšem kriteriju, po vzpostavitvi dosjeja, je bilo v zvezi s procesom epuracije največ ljudi vpletenih na Nizozemskem in Belgiji, kar po 5 % prebivalstva, v Franciji manj kot 1 %. Če gledamo zgolj po kriteriju najtežjih kazni, smrtnih obsodb, prisilnega dela, ječe in internacije, je bila epuracija najostrejša v Luksemburgu, saj je to zadelo 8,25 promila prebivalstva, sledijo pa Norveška s 6,33, Belgija s 5,96, Nizozemska s 4,19, Danska s 3,7 in končno Francija s 0,94 promila prizadetih. Razmerja v številu prebivalstva so znana, tako da Francija tu zaostaja za Belgijo in Nizozemsko celo po absolutnih številkah. V Franciji je bilo res izrečenih in tudi izvršenih največ smrtnih obsodb, toda če upoštevamo še obsodbe v odsotnosti, jih je bilo le še v Belgiji manj izvršenih (8 %) kot pa v Franciji (11 %). Na Norveškem je bilo najmanj pomilostitev, izvršenih je bilo 83 % smrtnih obsodb, v Luksemburgu 67 %, na Danskem 41 % ter na Nizozemskem 28 %. Le v primeru izvensodnih usmrtitev izstopata Francija in Luksemburg, daleč zadaj sta Nizozemska in Belgija, medtem ko, kot že omenjeno, v Skandinaviji takšnih primerov ni bilo. Toda če gledamo samo vojno obdobje, je bilo na Danskem usmrčeno sorazmerno več takih ali drugačnih kolaboracionistov kot pa v Franciji. Kar se tiče drugih oblik epuracije je primerjavo med zahodnoevropskimi deželami težje podati, pač zaradi nepopolnosti podatkov kot tudi njihove omejene primerljivosti. Še v večji meri to seveda velja za srednje in vzhodnoevropske dežele. Pri tem gre morda omeniti še zanimivo dejstvo, da se tudi ponekje v zahodni Evropi pojavlja neke vrste trgovanje z žrtvami v smislu: Čim več naših žrtev, tem bolje, kajti s tem je politični nasprotnik bolj črn!

Literatura

- Algardi Zara: *Processi ai fascisti*. Parenti ed., Firenze 1958.
- Amouroux Henri: *Les règlements de comptes; Septembre 1944 - Janvier 1945*. Robert Laffont, Paris 1991.
- Aron Robert: *Histoire de l'épuration I - II*. Fayard, Paris 1967-1969.
- Baudot Marcel: *La Résistance française face aux problèmes de répression et d'épuration*. *Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale*, 1971, št. 81.
- Baudot Marcel: *L'épuration: bilan chiffré*. Institut d'histoire du temps présent; *Bulletin trimestriel*, 1986, št. 25.
- Capdevila Luc: *La "collaboration sentimentale": antipatriotisme ou sexualité hors-normes? Les Cahiers de l'Institut d'histoire du temps présent, Cahier 31*, 1995.
- Cruikshank Charles: *The German Occupation of the Channel Islands*. Oxford University Press, London 1979.
- Gosztony Peter: *Hitlerjeve tuje vojske*. Borec, Ljubljana 1979.
- Huyse Luc, Dhondt Steven: *La répression des collaborations 1942-1952; Un passé toujours présent*. CRISP, Bruxelles 1993.
- Littlejohn David: *The Patriotic Traitors*. Heinemann, London 1972.

Mabire Jean: Mourir à Berlin. Fayard, Paris 1975.

Mlakar Boris: Kolaboracija in državljanska vojna. Zgodovina v šoli, 1992, št. 2.

Neulen Hans Werner: An deutscher Seite. Universitas, München 1985.

Novick Peter: L'épuration française 1944 - 1949. Editions Balland, Paris 1985.

Politische Säuberung in Europa (izd. K. D. Henke in H. Woller). Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1991.

Rouquet François: Une corporation administrative face à la collaboration; sociologie d'une épuration symbolique. Guerres mondiales, 1992, št. 165.

Rings Werner: Leben mit dem Feind; Anpassung und Widerstand in Hitlers Europa 1939-1945. Kindler, München 1979.

Rouso Henry: The Vichy Syndrome. Harvard University Press, Cambridge 1991.

Seidler Franz: Die Kollaboration. Herbig Verlag, München 1995.

Thorwald Jürgen: Die Illusion; Rotarmisten in Hitlers Heeren. Droemer Knauer, Zürich 1974.

Todorov Tzvetan: Une tragédie française; Eté 1944: scenes de guerre civile. Editions du Seuil, Paris 1994.

1945: Consequences and sequels of the Second World War. Montréal - September 2, 1995. Bulletin du Comité international d'histoire de la Deuxieme Guerre mondiale, 1995, št. 27/28.

Boris Mlakar

EPURATION AND THE POST-WAR VICTIMS IN WESTERN EUROPE

S u m m a r y

Due to its totality, ideological and political nature, the Second World War claimed a huge human toll, especially in Europe. Among these were also the so-called victims of war and post-war victims, who lost their lives after the conclusion of military operations and the official end of the war. Indeed, for millions of people - prisoners of war, refugees, former collaborationists and opponents of new political regimes - the war continued after May 1945. For many, especially prisoners of war and collaborationists, it only terminated with their death.

All the occupied countries, even before the end of the war and more intensely and systematically after it, punished those groups and individuals who had been accused of unlawful collaboration with the occupying forces, behaved unpatriotically or even committed crimes in the process. Epuration, i.e. the settling of accounts with collaborationists, was first carried out by the resistance movement and was later, especially in Western Europe, continued by state authorities through various tribunals and administrative measures. The resistance movement, or even informal groups and irresponsible individuals, often resorted to ad-hoc and extra-judicial settlements. This caused most victims in France and, considerably less, in the Benelux countries, while there were no such cases in Scandinavia. On the other hand, the state and judicial authorities had to face the problem of finding the legal basis for such dealing with collaborationists. In this, they often used new legislation retroactively.

As a result of extra-judicial executions of collaborationists some 1,450 people lost their lives after the war, in addition to 4,000 who were killed during operations for the liberation of the country. In Luxemburg, there were 7 of such executions, not counting several dozens of people who died as a result of ill-treatment in concentration camps. In Belgium, 35 persons were put to death without a trial and, according to unconfirmed reports, about 10 in Holland.

In France after the Second World War, tribunals of all kinds sentenced to death 7,055 people, however, the penalty was actually carried out only in 794 cases. The British authorities pronounced the same sentence over 3 propagandists and spies who worked in Nazi Germany against their homeland. In Luxemburg, the authorities sentenced to death 12 citizens, 8 of whom were actually executed. In Belgium, as many as 2,940 were sentenced but only 242 executed, while in Holland the ratio between the sentences and the executions was 154 to 42. In Denmark, 46 out of 112 who were actually suffered the capital punishment. Finally, in Norway, the sentence pronounced over 30 people, was carried out in 25 cases. Among these was the notorious Vidkun Quisling, who was executed on October 24, 1945.